

OVIDIU PECICAN

**CĂTRE MAREA RUPTURĂ
ROMÂNI DIN UNGARIA ANGEVINĂ**

– eseuri istorice –

EDITURA MEGA • CLUJ-NAPOCA • 2020

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
DOUĂ BĂTĂLII ÎN CAMPANIA LUI CAROL ROBERT ÎN ȚARA LUI BASARAB?	11
ASPECTE LEGATE DE IMAGINILE CAMPANIEI MILITARE MAGHIARE ÎMPOTRIVA LUI BASARAB I.....	35
NOBILI ROMÂNI CATOLICI DE LA VEST ȘI DIN SUDUL CARPAȚILOR: 1345.....	47
RADU POPA ȘI MARAMUREȘUL SEC. AL XIV-LEA	63
O ÎNTÂLNIRE LA GIULEȘTI (29 NOIEMBRIE 1355) ȘI ÎNTEMEIEREA MOLDOVEI.....	95
DRAGOȘ DE GIULEȘTI ȘI BALC, FIUL LUI SAS. ÎNTRE MARAMUREȘ ȘI MOLDOVA	107
TULBURĂRI ÎN MOLDOVA: IANUARIE – FEBRUARIE 1360	139
REGINA ELISABETA A UNGARIEI ȘI ROMÂNII DIN BEREG (1361– 1364)	145
O NEÎNȚELEGERE ISTORIOGRAFICĂ: MĂSURILE ANTICRIZĂ ALE LUI LUDOVIC DE ANJOU ÎN TRANSILVANIA ȘI BANAT (1366)	161

IDENTITĂȚI ȘI PORECLE ÎN BANAT LA 1370. BATEREA PRIMELOR MONEDE PENTRU ȚARA ROMÂNEASCĂ	185
LUDOVIC DE ANJOU ȘI EVREII. UN EPISOD DE PRIGOANĂ ANTISEMITĂ ÎNTR-O CRONICĂ ROMÂNEASCĂ.....	197
NEMEȘI ȘI VITEJI ÎN MOLDOVA (SEC. AL XIV-LEA – AL XVI-LEA)	201
CRONOLOGIE	215
INDICE	237
BIBLIOGRAFIE	247

CUVÂNT ÎNAINTE

Nu poate fi o simplă coincidență – fiindcă: ce anume poate însemna „coincidență” în tentativa istoricului de a înțelege trecutul?! – faptul că vremea regilor maghiari din dinastia de Anjou a fost și epoca elanurilor de întemeiere statală ale românilor. Cele izbutite se cunosc: Valahia și Moldova. Dar nu se pot trece cu vederea nici „neliniștile” din Banat și din Maramureș, unele mai dramatice, altele de o anvergură mai greu de reconstituit în ansamblul ei. Se pregătea „Marea Ruptură” românească medievală, cea care urma să ducă la nașterea a două state diferite, în decursul aceluiași secol, și cea care în alte părți – Maramureș și Banat – eșua, ducând la continuarea și accentuarea stăpânirii maghiare asupra regiunilor vizate.

Ca un făcut, succesele în această direcție nu se leagă de momentul înlocuirii dinastiei Arpadiene cu cea angevină, când o inevitabilă instabilitate politică putea favoriza astfel de tentative cutezătoare. Lovituri decisive date dominației maghiare la sud și la răsărit de Carpați s-au înregistrat în plină apoteoză a guvernării lui Carol Robert de Anjou, în 1330, și, respectiv, a fiului acestuia, Ludovic, în 1359–1365. În Banat, însă, dinamicele adverse politicii suveranului maghiar s-au înregistrat în 1366, după cum, în Maramureș, mai vechile conflicte, din anii 20–40 ai sec. al XIV-lea, ținute într-un relativ echilibru în timpul vieții lui Carol Robert (1308–1342), au răbufnit, iremediabil, odată cu cristalizarea noii linii politice a succesorului, regele Ludovic (1342–1382).

Pentru a se ajunge aici devine tot mai clar că au trebuit să existe condiții diverse: *sociale*, precum destrămarea vechilor reguli de promovare socială și apariția tot mai marcată a noilor trepte nobiliare printre români; condiții militare, probabil legate de unele eforturi ale forțelor tătaro-mongole din regiune de a păstra controlul asupra zonei; condiții

politice, anume preponderența politică a membrilor familiei Lackfy la curtea lui Ludovic de Anjou și preferința lor pentru o politică agresivă¹ și de rezistență înverșunată a unora dintre elitele românești din diferite zone de dominație maghiară, respectiv maghiaro-tătară (cele de la sud și răsărit de Carpați) față de procesul integrativ al zonelor lor în Regatul Maghiar; condiții *militare*, adică o balanță a puterilor regionale și o competiție între acestea, precum și între autonomiile mai mult sau mai puțin integrate în Ungaria medievală, care să fie suficient de echilibrate pentru a permite tentativele de confruntare și de desprindere, respectiv de alipire mai fermă, a acestora; condiții *religioase*, caracterizate atât de diversitatea confesională, cât și de abolirea toleranței și prigonirea unei religii de către alta. Mai este vorba și despre alte tipuri de condiționări: raporturile între grupuri, precum cel dintre baroni și mica nobilime zonală; raporturi inter-personale, cum sunt cele dintre cnezii giuleșteni și cei din tabăra lui Bogdan din Cuhea, ori cele dintre cnezii din Bedeu ori de Giulești și suveran. Toate acestea, și altele încă, merită scrutări atente, reluări din diverse perspective, relecturi și explorări documentare noi, atenție față de orice apare nou în domeniu. De pe acum se dezvăluie complexități pasionante, o lume deloc naivă, încordată și situată într-un nod tensional de stabilire a realităților curente; o dinamică specifică în care, deloc absent, elementul lingvistic, cultural și etnic joacă un rol printre celelalte. Exagerat în trecut, atât de istoriografia maghiară, cât și de cea românească, factorul identitar etnic poate fi mai bine înțeles numai prin includerea lui în constelația aspectelor sociale, confesionale și chiar economice, câtă vreme pozițiile privilegiate atrăgeau după ele o putere privilegiată, o forță economică subordonată care devenea preponderentă în anumite cadre, un mod de viață mai sigur, mai înlesnit și conform unei stratificări societale tipice.

Urmând tentativei de desprindere din timpul regelui Ladislau al IV-lea Cumanul, condusă de voievodul Litovoi și de fratele lui Bărbat, ca și descălecatului sud-carpatin situat de cronici în 1291, șirul de tentative de ieșire din orbita puterii maghiare al unor formațiuni politice românești a cunoscut apogeul și două succese majore către mijlocul sec. al XIV-lea, aducând pe scena politică a aceluia veac două

¹ Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale, 895–1526*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2006, pp. 210–211.

state noi: Valahia și Moldova. Fără o pătură suprapusă compatibilă cu cea maghiară sub raportul pregătirii militare și a concepțiilor politice, acest lucru nu s-ar fi petrecut ori nu ar fi cunoscut succesul.

Textele care urmează au fost, în parte, publicate, în 2001, în volumul *Arpadieni, Angevini și români*. Între timp însă ele s-au îmbogățit și celor deja cunoscute li s-au adăugat altele noi. Ceea ce a rezultat a fost astfel un volum care se dovedește nou. Cercetările problematice prezente în paginile care urmează trebuie însă negreșit să continue.

Cluj-Napoca, martie 2013